

технічну анкету на сорт. Експертиза заявки передбачена статтею 25 Закону та має статус науково-технічної експертизи (формальної та кваліфікаційної (технічної)).

Формальна експертиза відповідно до вимог статті 26 Закону проводиться з метою визначення відповідності формальних ознак заявки вимогам, що встановлені Законом та керуючись затвердженими Компетентним органом Правилами складання та подання заявки на сорт рослин.

Відповідно до статей 26, 27 Закону уразі відповідності формальних ознак документів заявки й отримання заявником позитивних висновків та за умови сплати зборів експертного закладу розпочинається кваліфікаційна експертиза заявки. За результатами комплексу науково-технічної експертизи Компетентний орган приймає рішення за заявкою.

УДК: 631.527:631.53.01:378.633

Ткачик С. О.

*Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева, 15, Київ, 03041, Україна
e-mail: s-s-tk@ukr.net*

ЩОДО РЕЄСТРАЦІЇ СОРТІВ РОСЛИН В УКРАЇНІ БЕЗ ОФІЦІЙНИХ ВИПРОБУВАНЬ

Європейська інтеграція – ключовий пріоритет зовнішньої політики України, який передбачає проведення системних реформ в усіх сферах діяльності відповідно до вимог та стандартів європейської спільноти. На даний час правовою основою відносин між Україною та Європейським Союзом є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої. Кінцевою метою європейської інтеграції є набуття Україною членства в Європейському Союзі. На даний час активно обговорюється питання спрощення процедури реєстрації сортів рослин в Україні без офіційних випробувань за результатами польової та лабораторної експертизи, проведеної заявником або іншим Компетентним органом. Це твердження звичайно мало б, на нашу думку, актуальність за умови дійсного членства України в ЄС. На сьогодні Україна є членом Міжнародного Союзу з охорони нових сортів рослин (далі – УПОВ), реєстрація сортів та прав на них здійснюється відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

Процедура державної реєстрації прав на сорт рослин є ключовим етапом поширення сорту на території України. Ринковий обіг насіння та садивного матеріалу можливий лише тих сортів, які занесені

до Державного реєстру сортів рослин. Схема процесу “життя” сорту: створення сорту (селекція) реєстрація сорту (офіційне визнання сорту і набуття прав на нього) поширення сорту (комерційний обіг сорту шляхом введення насінництва і продажу насіння).

В 1995 році Україна стала членом впливової міжнародної організації Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (УПОВ). Цим самим взявши на себе зобов'язання дотримуватись тих правил та положень Конвенції, які прийняті нею. Створення Компетентного органу та системи експертних закладів, результати експертизи яких використовуються для процедури реєстрації сортів.

Сорти рослин є біологічними об'єктами, які реалізують свій потенціал у різних природно-кліматичних зонах. Їхня реакція на ґрунтові та погодні умови перед можливим поширенням у виробництві має бути оцінена принаймні у Поліссі, Лісостепу та Степу України. Поширення сортів польових культур без перевірки в різних зонах України загрожує стабільності виробництва рослинницької продукції та підриває основи аграрного бізнесу. Лише провівши експертизу в різних ґрунтово-кліматичних зонах, можна виявивши кращі з них, зареєструвати та рекомендувати до поширення для конкретного регіону.

Сорти рослин мають бути пластичними та давати стабільні урожаї. Важливо в польових умовах перевірити наскільки сорт змінює свою урожайність залежно від зміни клімату по рокам і зробити це потрібно до реєстрації, щоб надати товаровиробнику достовірну інформацію про сорт.

Агробіологічна характеристика сорту і гібриду, особливо адаптивних властивостей в значній мірі визначається географічним місцем їхнього створення, точніше – екологічними умовами, де селекціонується сорт (кількість опадів, температурний режим у період вирощування культури, агрохімічні характеристики ґрунтів, тривалість дня тощо). В країнах Західної Європи переважає м'який клімат, з малою річною амплітудою температури, теплим на півдні і прохолодним на півночі літом, м'якою безморозною зимою, без стійкого снігового покриву на рівнинах, великими опадами в усі сезони, особливо взимку, достатнім і надлишковим зволоженням (кількість опадів не менше 600 мм). Сорти, створені в таких умовах, ризиковано без випробування комерціалізувати в Україні, зокрема в умовах півдня України, в зоні ризикованого землеробства, де випадає 350 мм опадів і посухи є звичайним явищем. Аналогічна ситуація з морозостійкістю сортів озимих зернових.

Але навіть за аналогічних екологічних умов створення сорту продуктивність може бути різною. Причина – не однакові (різні) біотичні чинники: шкідники, хвороби, бур'яни. Так, наприклад, в умовах сьогодні соняшник є основною олійною культурою в Україні, його вирощують у всіх агрокліматичних зонах. Проте отриманню високих і

сталих урожаїв перешкоджають абіотичні та біотичні чинники, серед останніх основну небезпеку становить вовчок. В Україні поширення цього паразита відбувається з південного сходу до південного заходу і поступово з кожним роком переміщується у центральні регіони країни. Щороку відмічається поширення вовчка все далі на північ, і сьогодні вже не дивина побачити його в Полтавській, Черкаській та інших областях на тих гібридах, які раніше були стійкі й не уражувалися. Так у південному та південно-східному регіонах України в посівах соняшнику поширена 8 раса вовчка, гібриди та сорти, що не пройшли польової експертизи, ризиковано висівати в цьому регіоні.

На сьогодні Україна приєдналася до більшості насінневих схем Організації Економічного Співробітництва і Розвитку (ОЕСР). Подальше становлення та розвиток селекції і насінництва, залучення іноземних інвестицій для створення інфраструктури насінництва вимагає чіткого та суворого дотримання норм і вимог, які ставляться Міжнародними організаціями в сфері насінництва та охорони прав на сорти рослин, а в подальшому поступове приєднання України до всіх схем сортової сертифікації, уніфікації і гармонізації національно-правового режиму до вимог Європейського союзу, Світової організації торгівлі, Міжнародної федерації насінництва, Світової продовольчої організації та інших міжнародних інституцій. Це неможливо здійснити без експертної оцінки сортів на відмінність, однорідність та стабільність, формування офіційного опису сорту, який в подальшому є однією з складових сертифікації.

Спрощення схеми експертизи сортів рослин, впровадження так званої реєстрації за даними заявника обмежить повноту цієї експертизи, так як сорти порівнюватимуться виключно з сортами робочої колекції заявника-селекціонера, а прояв низки ознак в умовах України матиме інший прояв або не проявлятиметься взагалі. Основними критеріями отримання прав селекціонера [патенту] є новизна, відмінність, однорідність та стабільність.

Тому ЄС застерігає стосовно достовірності експертиз, проведених в інших країнах (не ЄС), і передбачає заходи з визнання рівноцінності експертиз і перевірок сортів. Відповідно до статей 7 та 16 Директиви Ради ЄС 2002/53/ЄС *«Про загальний каталог сортів сільськогосподарських культур»* «.....прийняття сортів [іншими словами реєстрація] базується на результатах офіційних експертиз, зокрема вегетаційних дослідів, які охоплюють достатню кількість ознак сорту». Держави-члени ЄС можуть навіть заборонити використання сорту на своїй території чи на її частині, коли офіційні випробування показують, що сортне є придатним для вирощування у будь-якій частині їх території через його групу стиглості.

В умовах ринку сортів і насіння всі країни з розвинутою економікою здійснюють захист своїх селекційних досягнень. При рівних характеристиках перевага в реєстрації надається своїм національ-

ним сортам і гібридам, оскільки саме національні сорти становлять продовольчу безпеку держави. Це необхідно, перш за все, для підтримки і розвитку національних наукових селекційних програм та насінництва, що є одним з елементів забезпечення продовольчої безпеки країни та її експортного потенціалу.

УДК 341.2:631.526(477)

Худолій Л.В.,^{1*} Троян В.І., Васьківський Б.С.²

¹ Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна

² Національний університет біоресурсів і природокористування України,
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041, Україна

* e-mail: hydoliyl4@gmail.com

ПРИВЕДЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН У ВІДПОВІДНІСТЬ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ НОРМАМИ І СТАНДАРТАМИ

Верховною Радою України 08.12.2015 року прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами». Метою прийняття цього Закону є запровадження процедури реєстрації сортів та сертифікації насіння, які відповідатимуть найкращим європейським та міжнародним стандартам.

Головними елементами законодавства Європейського Союзу в сфері насінництва є: а) реєстрація сортів та б) сертифікація насіння. Тому вихід України як рівноправного партнера на міжнародний ринок вимагає досягнення українським законодавством еквівалентності нормам ЄС. В частині реєстрації сортів рослин вищезазначеним Законом внесені зміни до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» де введено поняття «Компетентного органу» – центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони прав на сорти рослин, а також визначено, що за бажанням заявника експертиза заявки на сорт рослин може проводитися експертними закладами. Статтею 1 Закону визначено, що експертний заклад – підприємство, установа або організація, уповноважені Компетентним органом на виконання окремих повноважень у сфері охорони прав на сорти рослин. На виконання цієї вимоги наказом Компетентного органу від 02.11.2017 № 591, який зареєстрований в Міністерстві юстиції України 24 листопада 2017 р. за № 1430/31298 затверджено «Порядок підтвердження підприєм-